

Božji plamen

O 400. obljetnici smrti sv. Ivana od Križa, crkvenog naučitelja.
Razmišljanje o sjedinjenju s Bogom u njegovoj mistici.

Niko BILIĆ

Ono što nam filozofija donosi jesu misli, pogledi, vidici. Otkriti koliko je moguće pojedina stanja stvari u okviru cjeline njezina je zadaća. Plod su njen tumačenja, shvaćanja, razumijevanje i slutnje, svjetlila što povećavaju jasnoću na našem motrilačkom obzorju; eto, baš »ugledavanje«. To je ono što filozofija može činiti i to ona treba dati. U tome je njezin – važan – prinos cjelokupnoj dinamici života ljudske osobe.

U razmatranju o naravi i nadnaravi, već proučavajući misterij ljudskog spoznavanja, primijetiti ćemo da se u našem, psihološkom, doživljavanju narav i nadnarav nekako naizmjenice »prelijevaju«. Doživljaji pojedinih bića u svijetu i doživljaji milosnog nadsvijeta su jednoliki. I naravnu stvarnost i nadnaravnu stvarnost prepoznajemo kao stvarnost kojoj posvećujemo svoju pozornost, i koja ima svoj određeni utjecaj na nas.

Jedna misaona inspiracija iz aristotelske tradicije u filozofiji zacrtava i nudi put do Boga, na čijem kraju dolazimo do upravo liturgijskog poklona pred Bogom. Otkrivamo Bujno Vrelo nad vrhuncem same stvarnosti bića, pa dobrote, ljepote i vrijednosti, i svake poželjnosti i privlačnosti; ne samo osobu nego ishodište i puninu osobnosti. U tom strpljivom i istančanom koračanju filozofijska nam *teorija* pomaže da zamijetimo kako je već sama narav – ne tek milost – čisti Božji dar, slobodno od Stvoritelja izabran i darovan; narav je na svoj način, rekao bih, »*prva milost*«. Takvo promatranje upućuje nas zatim i da naučimo živjeti s tim u skladu. Tu filozofija ozbiljno i sasvim odlučno doziva u pamet osobnu odgovornost, učeći nas iskrenom strahopočitanju pred tajnama i ocrtavajući kako, nad cjelinom života svake pojedine osobe, stoji stvarnost trajnog blagoslova ili osude koja pridolazi iz vlastite odluke.

Pri razglabanju o naravi i milosti i njihovu međusobnom odnosu, stvarnost svijeta oko sebe i u sebi, za koji možemo prepoznati da ima svoje korijene u Bogu kao svom Stvoritelju i konačnom Gospodaru, zovemo narav. Naravnim putem spoznavanja istine kadri smo doći do Boga koji nam pokazuje crte očinske dobrote u djelu stvaranja. Ali da Uzvišeni, Svemoćni, Veliki i Dobri ulazi u svijet svoga stvorenja, sam u liku stvora, i umire na križu, to nadilazi zahtjeve razuma i umsko pojmovanje. To više nikako ne slijedi iz zakona naravi. To je novi prodor stvaralačke ljubavi

Oca u kojeg već po naravi možemo imati svako povjerenje. Taj događaj – utjelovljeni i raspeti Isus među nama – i sve učinke tog izvanrednog Božjeg zahvata skupljamo pod naziv *vrhunarav*. Vidimo da ta činjenica jednostavno nije nešto naravno; to je iznad naravi. To je nadnarav, to je *milost*. Ivan od Križa svojom duhovnom naukom, usmjerivši trajno oči na Raspetoga, upravo ide i vodi nas kao preciznom strelicom u srce tog otajstva *nadnaravi*. K tomu, čini korak dalje u novi stupanj gdje se (ne samo ustanovljuje činjenica nego se) sad ostvaruje intimna komunikacija s Bogom koji nam je tako predstavljen.

SVETI OTAC O IVANU OD KRIŽA

Karmelski red slavi spomen na 400 godina od smrti sv. Ivana od Križa. To je jubilej koji je i Sveti Otac Ivana Pavao II. osobito istaknuo okružnicom »Učitelj u vjeri« što je objavljena na Badnji dan 1990. godine.

U svom apostolskom pismu Papa upozoruje da je središnja crta Ivanova djela i nauke upravo ona dimenzija u čovjeku po kojoj je u dodiru s Božjom stvarnošću.¹ To Ivan od Križa naziva vjera. »Vjera je jedino prikladno i dostojno sredstvo zajedništva s Bogom.«² Ono čemu će Ivan od Križa sav svoj život posvetiti je rast i odgoj u vjeri.³ A vjera to znači činjenicu da je čovjek po naravi stvari u odnosu prema Bogu, u dodiru s vrhunaravi. Vjera u Ivana je sredstvo da taj odnos osobno i svjesno oživi, bude aktualiziran, da se u čovjeku ostvari »teološki život«.

Papa pripominje u svom pismu da Ivan otkriva u ljudima one najdublje težnje i izlazi im u susret, stupa u kontakt s njima.⁴ Razbuđuje ih i pomaže im da iziđu na vidjelo i dobiju pravo mjesto u zbivanju života osobe. Ivan pogađa i dohvaća tu najvišu točku stvarnosti ljudske osobe koja se izdiže nad ostale činitelje u tijeku individualne povijesti. I premda se izdiže ona je i nazočna na svoj način, i prožima i čini presjek kroz sve slojeve unutar-njeg i vanjskog čovjekova života. Vjera, to je veza po kojoj je svaki čovjek po naravi pozvan da bude *pontifex* koji će na svjetlu Božjeg pogleda prepoznati sav svijet i usmjeravati ga k Njemu. To je zagrljaj naravi i milosti koji se ostvaruje u čovjeku.

1 »Učitelj u vjeri« (UV), dano u Rimu kod Sv. Petra 14.XII.1990; *L'Osservatore Romano* br. 52, 24.XII.1990. (weekly edition), str. 6-9.

2 Usp. UV. br. 2 – Sam Ivan Pavao II. (Karol Woytila) na završetku teoloških studija napisao je doktorski rad pod naslovom: *Vjera prema Svetom Ivanu od Križa*. Ivana je, naime, od mladosti pronašao za sigurnog voditelja u vjeri (usp. br.2). Ovo je djelo unišilo u svjetsku ivanovsku bibliografiju. v. S. JUAN DE LA CRUZ, *Obras Completas*, Editorial de Espiritualidad, Madrid 1988, 3. izd. (J.V. Rodriguez, F.R. Salvador); Apendices

3 Usp. UV br.11.

4 Usp. UV br.1.

Ivan od Križa je učitelj u vjeri, piše Ivan Pavao II. On je svjedok živoga Boga. Njegova povijest i njegovi spisi pokazuju putove života vjere. Ta njegova poruka ima univerzalnu važnost i utjecaj. On je osoba i takav učitelj koji privlači zanimanje ljudi iz najrazličitijih religioznih i kulturnih sredina. Njegovi spisi su blago koje treba dijeliti sa svima koji traže lice Božje danas.⁵ *Ivan od Križa je čovjek zaljubljen u Boga.*⁶

Znakovito za razmatranje u filozofijskom kontekstu Papa posebno spominje kako Doctor Mysticus gorljivo uzvisuje vrijednost ljudskog uma. Ivanov je glasoviti aksiom: »Jedna sama misao čovjekova vrijedi više nego čitav svijet; ta, njega je jedini Bog dostojan.«⁷ Svojom moću razumijevanja čovjek nadvisuje svu ostalu svjetsku stvarnost. Ta ga moć ne smije voditi k pretenzijama zemaljskog gospodarenja nego ona ga je dužna upravljati prema njemu vlastitoj i dostojnoj svrsi, jedinstvu s Bogom. Moć razumijevanja znači otvorenost za misterij.⁸ Naravna moć daje mu pristup do vrhunaravi.

Upravo *Živi plamen ljubavi*, na koji će se usredotočiti ovo promišljanje, nalazi svoje mjesto u Enciklici u opisivanju unutrašnjeg molitvenog dijaloga vjernika s Bogom: »Budući da Bog, dakle, kao davatelj komunicira s njim kroz jednostavnu spoznaju s ljubavlju, osoba također, kao primatelj, komunicira s Bogom kroz jednostavnu spoznaju ili pozornost iz ljubavi, pa je tako spoznaja združena sa spoznajom i ljubav s ljubavlju.«⁹

ŽIVI PLAMEN LJUBAVI

Već u Uvodu u »Živi plamen ljubavi« Ivan kaže da se sprema opisivati »visoke i važne stvari«. Ono što on promatra i opisuje jest »najuzvišenije stanje savršenstva«. To je preobrazba u ljubavi. Opisivat će kako »Bog dušu miluje«. To se zbiva u »stanju užarenosti«. Ta je »duša u nutrini preobražena u vatru ljubavi.«¹⁰

Dok je prijašnjim spisima nastojao prikazati i poučiti o putu i stupnjevima koji prethode ovo stanje – napose je u stihovima Duhovnog spjeva, koje je tumačio, govorio o najuzvišenijem stanju savršenstva do kojega se može doprijeti na zemlji, a sastoji se u »preobrazbi u Boga«, – ipak »ova

5 UV br.1.

6 UV br.8.

7 IVAN OD KRIŽA, *Riječi svjetla i ljubavi*, 59. – nav. prema UV br.12.

8 Usp. UV br.12.

9 UV br.13, prema: *Živi plamen ljubavi* III,34.

10 Usp. *Živi plamen ljubavi*, Uvod, 1-4. – navodi prema našem prijevodu: SVETI IVAN OD KRIŽA, NAUČITELJ CRKVE, *Živi plamen ljubavi*, Symposium, Split 1977. (Preveo s talijanskog Prof. O. Andrija Bonifačić. Uspoređeno s izvornikom). Rimski broj će označavati poglavlje-strofu, a arapski – broj odlomka. Dalje se ne navodi naslov nego samo brojevi.

pjesma govori o još savršenijoj i posebnoj ljubavi« što se može imati u tom »*stanju preobrazbe*«. ¹¹ To je »preobražena ljubav«.

Sestra Terezija Benedikta od Križa također, pišući o Ivanu, istaknut će upravo »*Živi plamen ljubavi*« zbog osobitosti i važnosti tog spisa. ¹² Dok, naime, *Uspom na Goru Karmel* i *Tamna noć* nastaju vremenski i unutar-njim raspoloženjem Piščeva srca udaljeni od *Pjesme duše* koja im stoji kao osnovica i formalno polazište, dotle su, »naprotiv, u Živom plamenu ljubavi pjesma i tumačenje jedno«. ¹³ S obzirom na sadržajni vidik, *Uspom* i *Noć* su gotovo posve usmjereni na stvarnost križa, na polaganu koračanje putem odricanja i na muke duhovnog pročišćenja i rasvjetljenja; oni žele poučavati o tom napornom i teškom putu i vježbanju; u njima izgleda kao da se samo mistično sjedinjenje s Bogom »ostvaruje u noći, dapače na križu«. ¹⁴ Sada pak duša mističnog pisca ispunjena je i preplavljena nebeskom svjetlošću, lebdí u sjaju, uvedena u vatru Božjeg srca. Takav je i spis: Ivan sad opisuje i tumači plamen ljubavi; drugo ostaje po strani, opisuje sâmo stanje sjedinjenja, do kojeg je sigurno »već bio stigao«. ¹⁵ Iznosi nam i pripovijeda svoje iskustvo kako se nebo može široko otvoriti već u ovom životu. ¹⁶ To je razlog više da posegnemo baš za mislima u ovom spisu da bismo s nekoliko pogleda osvjetlili stvarnost sjedinjenja s Bogom.

Ivan hoće opisati dušu koja »gori u ljubavnom plamenu«. ¹⁷ Ona je »pretvorena u svjetlost«. ¹⁸ Ona je »postavljena u tišinu i budnost«. ¹⁹

Kao što, poznato je, klasični katekizmi – i to obično na prvom mjestu – ističu pitanje o cilju čovjekova života i definiraju ga poznatim trostrukom geslom: upoznati Boga, služiti mu, i tako spastiti dušu svoju, Ivan, slično tako, već na samom početku »*Uspom na goru Karmel*« ustanovljuje

11 Uvod,3.

12 *Terezija Benedikta od Križa* je ime koje u Karmelu primi bl. Edith Stein. Godine 1942., u povodu 400. obljetnice rođenja, ona posvećuje Ivanu od Križa opširnu studiju o njegovoj mističnoj nauci: *Kreuzeswissenschaft*. U njoj sustavno ocrtava i razrađuje pojedine stupnjeve na putu mistične duše k Bogu, kako to Ivan opisuje. Budući da se čitav taj put i sjedinjenje s Bogom odvija u nazočnosti Raspetoga i njegovim darom, ovo je *znanost križa* koja po križu, unutarnjem čišćenju i vjeri dovodi do plamena božanske ljubavi. Djelo je objavljeno u Freiburgu g. 1954, a u nas je prevedeno i izdano kao *Znanost Križa* g. 1983. u Zagrebu. (Dr. Edith Stein, bosonoga karmelićanka: *Znanost Križa. Studija o Ivanu od Križa*, preveo Pavao Badurina, KS i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb 1983.) Ove godine obilježava se sto godina od njezina rođenja. Šteta je što se u našoj kulturnoj i filozofskoj javnosti baština njezine misli malo obrađuje i jedva je prisutna.

13 Usp. *Znanost križa*, str. 132

14 Usp. *isto mj.*

15 Usp. *isto mj.*

16 *Isto mj.*

17 *Živi plamen ljubavi*, Uvod, 4.

18 I,22.

19 III,35.

kako je čovjek stvoren zato da se s Bogom sjedini u ljubavi. U »*Živom plamenu*« to je *najviši stupanj sjedinjenja*, »preobrazba (duše) u Boga da ga može ljubiti.«²⁰ »Radi se o objavi koja se utiskuje u bit duše.«²¹ To je »prijateljsko priopćivanje«, duši kao sestri i zaručnici.²² To je »zagrljaj« s Bogom »na dnu bitka duše.«²³ To je »savršeno posjedovanje Boga« (I,29), »ujedinjenje u duhovnom vjenčanju s Bogom« (III,68). To je »priopćenje i očitovanje kojim se Bog javlja duši« koje prati »visoka ugodnost uživanja iz ljubavi« (III,3-4). Potpuno međusobno podavanje: dva bića u ljubavi sve što imaju primaju i daju jedno drugomu.

Kako Ivan objašnjava što je to »*sjedinenje*« Boga i duše? »U već pročišćenoj duši, prokušanoj u ognju suprotivština, trpljenja i različitih napasti te pronađenoj da je vjerna u ljubavi, bit će već na zemlji ispunjene one riječi koje je Sin Božji obećao da će, ako ga netko ljubi, Sveto Trojstvo doći k njemu i kod njega se nastaniti: to jest da će mu na božanski način rasvijetliti razum u mudrosti Sina, da će mu volju ispuniti užitkom u Duhu Svetom i da će ga Otac snažno privući u ponor svoga blaženstva.« – piše on u 15. broju *Prve strofe*, tj. prvog dijela *Živog plamena*.²⁴

Pred očima je Ivanu, dakle, kao glavni predmet to sjedinjenje i preobrazba u ljubavi (I,25), a on tumači učinke, nastoji prikazati ono što se zbilo, rezultate tog procesa. Opisuje ono što je ljubavni plamen u duši učinio (usp. I,3).

U ZAGRLJAJU BOŽJEM: SJEDINJENJE

Temu, dakle, ovog razmišljanja posvema smo suzili. Pokušavamo na vrhuncu Ivanove gore Karmela, dodirnuti središnju, završnu, žarišnu točku njegove nauke: *sjedinenje s Bogom*. Promatramo što je – kod Ivana od Križa – »*sjedinenje*«. Što je to mistično sjedinjenje s Bogom? Je li moguće i kako bih *sjedinenje* »preveo« i »pročitao« u našem običnom iskustvu?

Krajnji stupanj

Ivan u svojoj mističnoj nauci izričito razlikuje dva stanja na osobnom putu u susret Bogu. Jedno je onaj dugi put priprave »kad se« – veli Ivan »ljubav podavala duši i u se je preobražavala«. To je razdoblje koje obuhvaća

20 I,24.

21 IV,10.

22 Usp. IV,13.

23 IV,14.

24 I,15.

vrijeme otkako se »duša« dala na svoje duhovno vježbanje, od kad je osoba počela moliti da je Bog uvede u »tamnu noć vjere«, kako upućuje Ivan. Čitavom tom razdoblju duhovnog uspinjanja posvećen je »*Uspon na goru Karmel*« i »*Tamna noć*«. Tu su sva ona iskustva u vlastitim naporima i borbi s »*tri slijepca*«, – zloduhom, lošim duhovnim voditeljem i samim sobom – dok se »duša« mučila sa svojim čežnjama i dok ju je palila beskrajna želja i briga za poduzimanje vlastitim silama; tu je bitka za oslobođenje od sputanosti u samome sebi i potpuni ulazak u misterij.

Drugo razdoblje na duhovnom putu kod Ivana možemo nazvati baš »*sjedinenost*«: kad su Bog-ljubav i »duša« samo jedan živi plamen ljubavi. Ako je ono »uspon« i »tamna noć« ovo je *dostignut vrhunac* duhovne gore Karmela i prodor u nutrinu *Božje svjetlosti*. To je sada smiraj u kojem su ispunjeni svi uzdasi. To je ono najuzvišeniije stanje i najsavršenija ljubav što je Ivan od početka postavlja kao predmet ovog spisa. Sjedinenje je ona konačnica čitavog procesa kad je duša zahvaćena i obuzeta, ispunjena i zapaljena *živim plamenom* o kojem govori čitavo djelo.

Objava Božja

Sjedinenje je »priopćenje i očitovanje kojim se Bog javlja duši« (III,3) kaže Ivan. Riječ je, dakle, o onome što teologijski rječnik i religiozne predaje poznaju i nazivaju Objava; *sjedinenje* je objava Božja. Ova je izvanredna s posebnim plodovima za cjelokupni osobni život. *Privatna* je, jer je upućena u intimnost pojedine osobe. Ivan baš doslovce veli da je to: »*objava*, koja se utiskuje u bit duše« (IV,10).

Sjedinenje nastaje kad u čovjeku i njegovu načinu življenja potpuno zavlada »pobožan duh« (III,62). Vlada »pobožan duh« koji je obuzet ne »svijetom« – piše Ivan – nego »osjećajem prema Kristu«. I William James u svom proučavanju fenomena svetosti, posebno prema religioznim genijima, na jednom mjestu u knjizi o raznolikostima religioznog iskustva izričito će istaknuti kao jedno od glavnih obilježja ovog fenomena upravo to da je u subjektu »religiozni sentiment u središtu perceptivnog polja«, osoba je prožeta tim osjećajem.²⁵ Sjedinenje je dakle i neka snažna emocionalna pokrenutost prema – objavljenom – Bogu.

Novo stvaranje

Aristotel u svom radu »*Protreptikos*« također promatravši, slično Ivanu, čovjeka-osobu, uočuje kako u njemu postoji sposobnost – »sposobnost

25 Vidi: W. JAMES, *Raznolikosti religioznog iskustva – Studija ljudske prirode* (prevela Nada Horvat), Naprijed, Zagreb 1990, »Svetost«, »Značajke svetosti«, str. 176 ss.

duše« – napredovati u životnoj mudrosti (φρόνησις).²⁶ A po njoj je život radostan, pa makar je ispunjen teškoćama, jer se radujemo zbog življenja samoga. Životna mudrost u čovjeku dolazi na svijet kao mogućnost. Ostvariti φρόνησις znači živjeti kao izgrađena osoba, po razumu, i to donosi pravu radost življenja. Tako čovjek postaje *više čovjek*, postaje ono što *može biti, više je biće*. To je ozbiljenje koje predstavlja na svoj način neko stvaranje – što nije bilo, sada jest.

Držim da bi se ovdje mogla povući prikladna paralela s onim što Ivan opisuje da je u ovom »dragocjenom ujedinjenju« duša, koja je bila u tami, sada osvjetljena božanskom svjetlošću što nadilazi osjete i tako je duša učinjena milom Bogu.²⁷ U osobi je ostvaren jedan novi stupanj bivstvovanja. Ivan baš spominje, kao što se na početku svijeta zaorila riječ Stvoriteljeva: »Neka bude svjetlo!«, tako se to ponovno događa u ovoj duši posebice. Bog ponovo izriče svojim stvaralačkim glasom: »Neka bude svjetlo!«. ²⁸ Više teološkim riječnikom govoreći, *sjedinenje je, dakle, novo stvaranje unutar osobe*.

Radost u dijalogu

Ivan piše u II,36: »U ovim uvjetima tako savršenog života duša u nutrimi i vanjštini živi blagdanski i vrlo često duhovnim ustima kliče glasom božanskog zanosa nebu uvijek novu pjesmu punu veselja i ljubavi, jer je svjesna svoga sretnog stanja.«²⁹

Duša blagdanski živi i vrlo često kliče svoju pjesmu. Sjedinenje znači (trajnu) unutarnju radost s (povremenim) obilnim molitvenim iskustvima.

Sjedinenje je intenzivan dijalog s Bogom. Ivan opisuje kako se tu radi o prijateljskom priopćivanju Boga duši kao sestri i zaručnici.³⁰ To je prijateljstvo, dakle, u koje su unišli (mistična) osoba i Bog, i to je živo prijateljstvo u kojem traje međusobna izmjena. To je »zagrljaj na dnu bitka duše« (IV,14).

Sjedinenje je potpuna komunikacija, savršeno zajedništvovanje duše i Boga. Osoba u mističnom sjedinjenju i Bog, kojemu je na raspolaganju sve, sada su savršeni sudionici u međusobnom zajedništvu: duša »Bogu daje Boga« koji joj se »potpuno darovao«. Ivan to opisuje u sedamdeset i

26 Navedeno prema: M. BELIĆ, *Ontologija*, 4. izdanje, skripta, FTI, Zagreb 1982.

27 Usp. III,71.

28 Usp. isto.

29 Značajno je kako Ivan spominje da je njezin blagdanski život i u nutrimi i na vanjštini, da je tu *zanos* i to *božanski*, i da je *svjesna svog stanja*, v. II,36.

30 »Na isti način, i to sve od početka *priopćivanja*, nebeski se Kralj ponaša s dušom *prijateljski*, kao njezin *zaručnik i brat*, i ona se ne može bojati, jer joj se njezin Dragi pokazuje na blagi način (...)«. – IV,13. Istaknuo N.B.

osmom i sedamdeset i devetom broju Treće strofe, koji predstavljaju svojevrsni vrhunac dinamike pjesničko-mističnog spisa.³¹

Cilj života: potpuni susret s potpunom

Kao što sam već natuknuo u prvom dijelu, spominjući katekizamski vidik na čovjeka, *sjedinenje* se u Ivanovoj mistici otpočetak odlučno definiira kao *cilj ljudskog života*. »Sjedinjenje«, to je svrha ljudskog života.

To je susret s onom Puninom koja probija granice svakog pojma a kojem osoba samom svojom stvarnošću teži. To je »dodir bitnosti« – veli Ivan (II,21); vrhunski, konačno postignut cilj svih vjero-spoznajno-iskustvenih nastojanja čovjeka umsko-voljne naravi – rekao bih – u potrazi za bićem, nastojanja za susret s drugim bićem (i pritom, uvijek, sa samim sobom). A ovdje je to susret s Bićem-Kraljem u kojem se nalaze želje i odluke kojim opstojе sva stvorena bića.³²

Razmatranjem o sebi i stvarnosti oko nas, otkrivamo da se u ljudskom srcu krije negdje na dnu ona iskonska želja za takvim potpunim susretom: dati se posve i biti posve primljen, izreći se sasvim i primiti na dar; prepoznati sasvim i biti sasvim prepoznat. Ja bih je stavio u temeljna čovjekova obilježja, jer – držim – presijeca svu stvarnost osobe i skrivena je u korijenu svake privlačnosti. »Ja« želi puninu susreta: posvemašnje izručenje-prihvatanje.³³ Nosi u sebi žudnju kojoj je cilj potpuno ostvarenje prisutnosti,³⁴ potpuna međusobna prožetost-dostupnost (ne samo objekta subjektu nego upravo) subjekata.

Ako takva težnja stvarno postoji i bljeska kao znak završnice-punine ljudskog života, onda mogu reći da je *sjedinenje* izvršenje te usmjerenosti (determinacije), ispunjenje te želje, ostvarenje-ozbiljenje mogućnosti.

31 »(...) Duša, postavši ovdje jedna sama stvar sa svojim Dragim, postaje na neki način Bog *po sudjelovanju*, kao neka sjena Božja, premda ne onako savršeno kao u *drugom životu*. Pa kao Božja sjena, pomoću ovog *bitnog preoblikovanja*, djeluje u Bogu pomoću Božjom ono što On djeluje u njoj po sebi, a djeluje na isti način kako djeluje On, jer su njihove volje postale jedna sama volja: pa je stoga Božje djelovanje i djelovanje duše jedno te isto. (...) Koliko god je istina da duša ne može dati Bogu Njega samoga, budući da je on u sebi jedan te isti; ipak ona od svoje strane na savršeni i istinit način podaje Bogu sve ono što joj je On prije dao, da naplati ljubav dajući onoliko koliko je sama obdarena (...) *Sve moje pripada tebi; sve tvoje pripada meni.*« – III,78-79. »Po sudjelovanju«, i »sjena« (= neki odgovarajući odraz) možemo povezati s onim što klasična opća metafizika govori o (kontingentnom) biću da je *participacija* i *slika-imitacija*. Izraz »u drugom životu«, zapravo znači cjelinu, cjelovito ispunjenje čovjekova života. A samo *sjedinenje* ovdje se promatra kao *bično preoblikovanje*, neka promjena biti, izmjena *forme*.

32 Usp. M. BELIĆ, »'Biti ili ne-bit' u svjetlu analogije bića«, u: *Filozofija u susret teologiji*, zbornik radova, FTI, Zagreb 1989.

33 A to je u redovitom tijeku našeg sadašnjeg iskustva nemoguće jer je svaki »ja« uokviren u određeni prostor i vrijeme, i uopće u svoj stupanj bivstvovanja.

Kako ono pjesnik u starozavjetnoj Pjesmi nad pjesmama kaza opisujući pobjedonosnu ljubav svojih junaka: »Dragi moj pripada meni, a ja njemu« (Pj 2,16), slično i Ivan stavlja te riječi, kao zaključak drugog dijela *Živog plamena*, u dijalog duše u *sjedinenju* i Boga koji jest Ljubav: »Dragi moj pripada meni, a ja njemu« (II,36). To je posvemašnja naizmjenična pripadnost, cjelovito i nepomućeno međusobno raspolaganje, počinak u zagrljaju ljubljenoga – svemoćnog Ljubitelja.

ISKRA KOZMOSA

Ako filozofija pred sobom ima kao svoj predmet i zadaću svu cjelinu stvarnosti koliko god je dostupna ljudskoj moći razumijevanja, kako bi onda valjalo nazvati, među svim što je dano našem iskustvu, ovo što Ivan opisuje? Koji je to isječak u toj beskrajnoj mreži i mozaiku shvatljivog i tajanstvenog koji Ivan obrađuje svojom naukom?³⁵

Ono što Ivan u *Živom plamenu* opisuje da se zbiva, zbiva se u duši, u *nutrini* ljudske osobe. To je proces i život koji se odvija u intrapersonalnim sferama, unutarsubjektno događanje. Ivan se, dakle, od sve one mreže i mozaika što su potencijalni objekt proučavanja za čovjeka zaustavio i svu pozornost usmjerio na, uvijek nekako tajnovite i zagonetne dubine ljudske osobe; to izabire kao najznačajniji objekt. A osoba je po naravi – svojom striktno nadtvarnom, duhovnom umsko-voljnom beskrajnom otvorenosti i, dosljedno, besmrtnosti tj. putovanjem u vlastitu vječnost potpunog susreta³⁶ – ona točka prekretnica po kojoj se ova naša stvarnost uzdiže na jedan novi i drugi stupanj, i koja presijeca κόσμος novim dimenzijama; to je os-prijelomnica po kojoj se može ostvariti, stvoriti svjesni naprijed ili ne, pravda ili nepravda, itd. Po naravi je u dodiru s nadnaravi.³⁷

Sjedinenje nastaje kad je njezin razum »postao jedno s Božjim razumom«, kad njezina volja »i Božja volja« postanu »jedno te ista volja«, a tako i pamćenje i sve moći.³⁸ Kad duša počne živjeti »božanski«. ³⁹ Po *sjedinenju* u svemu je pokrenuta od Duha Svetoga. *Sjedinenje* je ostvareno kad osoba (1) pred samom sobom postane posve ono što jest, i (2) u svom

34 Prisutnosti nekome! (Nekome). Ne postoji puka, bezlična, imaginarna prisutnost. Čini se da »prisutnost« izričemo (u punom smislu) tek kad se radi o osobi.

35 Što mu je *materijalni objekt*, pitala bi klasična znanost.

36 Vidi gore, osobito: *Cilj života: potpuni susret s Potpunošću*.

37 Usp. gore, uvodni dio: *Sveti otac o Ivanu od Križa*, gdje se govori o vjeri.

38 Usp. II,34. – Da ta nekakva načelna mogućnost (da se čovječja narav združi s Božjom naravi u jedno) postoji, jedan je od zaključaka – držim – naše vjere: jer Bog jest postao jedan od nas.

39 Njezin život je - veli Ivan (II,34) - od »animale« uzdignut na »spirituale«, tj. sav biološki-osjetni život uredno je sreden, ucjelovljen, podređen vodstvu duha i cjelini osobe.

shvaćanju i postupanju prema drugima djeluje u potpunom skladu s – cjelokupnom – stvarnošću, vrijednošću, dostojanstvom – koliko god je može zahvatiti.

Sjedinjenje je, dakle, stanje osobe. Tako bi se običnim religijsko-filozofijskim jezikom moglo naznačiti tu stvarnost što je Ivan opisuje. Tu je fenomen osobe kako ga možemo susresti u redovitom iskustvu i neposredno nam, našom spoznajom, dostupnoj stvarnosti, ta iskra u ovom našem kozmosu što donosi svetost ili propast, i zatim fenomen tog specifičnog stanja: potpuno aktiviranje-aktuiranje njezine religiozne mogućnosti.

KLANJANJE U DUHU I ISTINI

Ako u čovjeka od naravi postoji stvarna *sposobnost da iskazuje štovanje Bogu* – koja je time za stvarnost te osobe najvažnija – onda možemo reći da je *mistično sjedinjenje* upravo u tome da ta mogućnost bude na neki način trajno ozbiljena, »stalno uključena«; da od cikličke molitvene sposobnosti koju povremeno u pojedinim razmacima ili situacijama osoba primjenjuje – postane stalan unutarnji ugođaj, osobni način mišljenja, filozofija života. Cjelokupan vlastiti život postaje zahvaljivanje i prikazanje Bogu.

Sjedinjenje je u tome da toj osobi ljubav prema Bogu bude životno načelo. Njezin odnos prema Isusu Kristu, jedinstveni i najintimniji odnos prema Kristu Bogočovjeku – potpuno objavljenom Bogu Spasitelju, Bogu koji se do kraja približio i u svemu prilagodio njezinu načinu postojanja, postane – slobodno izabran i usvojen, prihvaćen i primjenjen – kriterij prosuđivanja i djelovanja, žar trajne motivacijske snage, razlog samog življenja i svega što god sâm poduzima, vrhovna osobna vrednota.

Tako se Božjim zahvatom u mističnoj osobi narav i milost potpunoma združuju u skladnu suradnju. Sjedinjenje je neko posvemašnje prodiranje i prožimanje nadnaravi u narav.

ZAKLJUČAK

O 400. obljetnici smrti Svetog Ivana od Križa donosimo razmišljanje o njegovoj mističnoj nauci. Zacrtaavamo pogled na mistično sjedinjenje s Bogom kao na intenzivni susret nadnaravi i naravi, koji se ostvaruje u duši mistične osobe po vjeri. Papa Ivan Pavao II. posebno ističe u povodu jubileja Ivanovo nastojanje i rad za vjeru. Sukladno studiji blažene Edith Stein naznačili smo osobitu važnost spisa *Živi plamen ljubavi* i on nam je

poslužio kao polazište i potkrepa da s nekoliko asocijacija pokušamo osvijetliti samu stvarnost »*sjedinenja*«: Sjedinenje je krajnji stupanj osobne izgradnje i duhovnog rasta. Sjedinenje je Božja objava mističnoj duši. To je intenzivni dijalog s Bogom koji se odvija u posve radosnom ozračju. Sjedinenje je svrha ljudskog života. To je potpuno ostvarenje iskonskog potencijala i usmjerenosti čovjekove. Sjedinenje se zbiva u intimnosti ljudske osobe kao najveća ljubav prema Isusu Kristu. Mistično sjedinenje s Bogom je, Božjim darom, »*zagrljaj*« naravi i milosti u ljudskoj osobi.

GOD'S FLAME. UNION WITH GOD ACCORDING TO JOHN OF THE CROSS

Niko BILIĆ

Summary

On the occasion of the 400th anniversary of the death of St. John of the Cross, the author reflects on his mystic studies, especially the mystic union with God as an intense encounter of supernature and nature being realized within the soul of the mystic person through religion. Referring to the Blessed Edith Stein, the author stresses the importance of John's paper "The living flame of love" which he takes as starting-point and confirmation in the elucidation of the reality of "unification" as the ultimate stage of personal development and spiritual growth.